

Τηλεοπτικές Συνεντεύξεις, Προπαγάνδα και Προεκλογικές Εκστρατείες: Ο Ρόλος των Δημοσιογράφων

ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΩΣ ΚΑΝΤΑΡΑ*

Οι επιστημονικές προσεγγίσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, σύμφωνα με τον Ekstrom (2007) βασίζονται όχι τόσο στις γραπτές διακηρύξεις που τα διέπουν, αλλά σε συγκεκριμένες πρακτικές που όταν ακολουθούνται συστηματικά παράγουν γνώση για το κοινό. Μια τέτοια πρακτική είναι το πώς διεξάγονται οι τηλεοπτικές συνεντεύξεις και η συμπεριφορά των συμμετεχόντων στη συνομιλία. Ο Roth (2002:359) ισχυρίζεται πως: «[...] οι κανόνες ομιλίας στις τηλεοπτικές συνεντεύξεις δεν αποτυπώνουν μόνο μια κοινωνική κατανομή της γνώσης εν πολλοίς την διαμορφώνουν».

Το επάγγελμα του δημοσιογράφου διέπεται από κάποιους κανόνες που διασφαλίζουν την *αντικειμενικότητα* των δημοσιογράφων (Δημοσιογραφικός Κώδικας Δεοντολογίας, όπως παρουσιάζεται στους δικτυακούς τόπους της [ΕΣΗΕΑ](#) και [ΠΟΕΣΥ](#). Στον αγγλοσαξονικό κόσμο, οι κοινωνιογλωσσολόγοι Clayman and Heritage 2002, Heritage and Clayman 2010, εξέτασαν πως δημοσιογράφοι στην Αγγλία και την Αμερική, μέσα από την συνομιλιακή συμπεριφορά τους, καταφέρνουν να διασφαλίσουν την αντικειμενικότητα τους, κάνοντας παράλληλα δύσκολες ερωτήσεις στους πολιτικούς. Ο κυριότερος τρόπος διασφάλισης της αντικειμενικότητας των δημοσιογράφων, σύμφωνα με τους Clayman και Heritage, είναι το ότι αυτοί αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν οποιαδήποτε επιφωνήματα που να δηλώνουν την προσωπική τους άποψη ή να κάνουν οποιοδήποτε σχόλιο που να δηλώνει ότι συμφωνούν ή διαφωνούν με τους πολιτικούς όταν αυτοί απαντούν σε ερωτήσεις, μια που οι συνεντεύξεις γίνονται «για τα αυτιά του κοινού».

Οι πολιτικοί από την πλευρά τους, σύμφωνα με τους ίδιους ερευνητές, με το να ακολουθούν τους ίδιους κανόνες της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στη συνομιλία, δηλαδή να μην χρησιμοποιούν επιφωνήματα που χαρακτηρίζουν την ερώτηση και να περιμένουν να ολοκληρωθεί η ερώτηση πριν απαντήσουν, βοηθούν στο να διενεργούνται οι συνεντεύξεις με αντικειμενικότητα. Τα πράγματα όμως δεν είναι τόσο απλά ούτε στην Ελλαδικό ούτε στον Αγγλοσαξονικό κόσμο!

Οι Clayman and Heritage (2002), Heritage and Clayman (2010) και ο Montgomery (2011) έχουν επισημάνει ότι οι ερωτήσεις των δημοσιογράφων στην Αγγλία και τις ΗΠΑ τείνουν να είναι λιγότερο αντικειμενικές και περισσότερο επιθετικές. Ο Tolson (2012) επίσης επισήμανε τη μη συμμόρφωση των Άγγλων δημοσιογράφων με την πρακτική των αντικειμενικών ερωτήσεων κατά τη διάρκεια μελέτης των ερωτήσεων που

τέθηκαν σε Άγγλους πολιτικούς στη διάρκεια προεκλογικών συνεντεύξεων την περίοδο 1983-2000. Η Πατρώνα (2011) εξετάζοντας την συμπεριφορά των συμμετεχόντων Ελλήνων δημοσιογράφων στην συνομιλία, επεσήμανε την απόκλιση τους από την πρακτική της αντικειμενικότητας. Σε αυτό το άρθρο εξετάζω γλωσσολογικά το πώς έλληνες δημοσιογράφοι παραβιάζουν την αρχή της αντικειμενικότητας και πως οι πολιτικοί αντιδρούν, κατά τη διάρκεια προεκλογικών συνεντεύξεων στις εθνικές εκλογές του Μαΐου-Ιουνίου 2012. Συγκεκριμένα εξετάζω το πώς οι δημοσιογράφοι συμπληρώνουν τα λόγια των πολιτικών, βοηθώντας την προπαγάνδα τους. Ως προπαγάνδα ορίζεται, κατά τον Taylor 1992, η ουδέτερη πρακτική της πειθούς.

Περίπτωση Πρώτη

Το πρώτο απόσπασμα προέρχεται από μια συνέντευξη που έδωσε η κ. Αλέκα Παπαρήγα στην κ. Μαρία Χούκλη κατά τη διάρκεια του κεντρικού δελτίου ειδήσεων του ANT1.

1)	Πολ.:	=εμείς δεν λέμε να βγει η Ελλάδα από τη Ευρωζώνη. (0.2) [η εξοδ]
2)	Δημ:	[να φύγει από την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά λέτε.=
3)	Πολ.:	=κοιτάξτε. Ακριβώς. (...)

Στην πρώτη γραμμή η πολιτικός εξηγεί την πολιτική του κόμματος της σχετικά με τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη επόμενη γραμμή, η δημοσιογράφος μιλά μαζί με την πολιτικό και συμπληρώνει την πρόταση της «να φύγει από την Ευρωπαϊκή Ένωση». Αυτή η κίνηση της συνομιλίας θα ήταν «φυσιολογική» κατά τη διάρκεια μιας φιλικής συνομιλίας, μια που η συμπλήρωση της πρότασης της πολιτικού έγινε μετά από μια παύση 2 δευτερολέπτων, αλλά κατά τη διάρκεια μιας τηλεοπτικής συνέντευξης όπου δεν υπάρχει φιλικός δεσμός μεταξύ των συνομιλητών ώστε να βοηθήσει ο ένας τον άλλο να ολοκληρώσει τη σκέψη του, είναι «αδόκιμη». Η δημοσιογράφος με το να συμπληρώσει την πρόταση της πολιτικού όχι μόνο παραβίασε την αρχή της αντικειμενικότητας αλλά και πήρε τον ρόλο της πολιτικού, αν και ο ρόλος των δημοσιογράφων είναι «απλά» να κάνουν ερωτήσεις και των πολιτικών «απλά» να τις απαντούν. Με αυτή την κίνηση της συνομιλίας η δημοσιογράφος αντάλλαξε θέσεις με την πολιτικό, βοηθώντας την στην προπαγάνδα της. Στην τρίτη γραμμή, η πολιτικός με το να χρησιμοποιήσει τη λέξη «ακριβώς» επικροτεί, γλωσσικά, τόσο την αλλαγή ρόλων όσο και την παραβίαση της αντικειμενικότητας εκ μέρους της δημοσιογράφου, μια που εξυπηρετούν την προπαγάνδα της.

Περίπτωση δεύτερη

Το δεύτερο απόσπασμα προέρχεται από τη συνέντευξη που παραχώρησε ο κ. Αντώνης Σαμαράς στον κ. Γιάννη Πρετεντέρη

1)	Πολ:	[ρωτήστε] την Τρόικα κ. Πρετεντέρη,=
2)	Δημ:	=εσείς δεν την ρωτήσατε; Πως θα το κάνετε αυτό;=
3)	Πολ:	=μα λέω, ότι εγώ σας λέω, και σας απαντάω ότι=
4)	Δημ:	=τα δέχεται.=
5)	Πολ:	=πρέπει να τα αποδεχτεί,=
6)	Δημ:	=μάλιστα=

Πριν το απόσπασμα, ο δημοσιογράφος είχε ρωτήσει τον πολιτικό αν η Τρόικα έχει αποδεχθεί τα μέτρα που ο τελευταίος απαρριθμούσε. Ο πολιτικός απαντά με ερώτηση στην ερώτηση (πρώτη γραμμή), μια μορφή επιθετικής συνομιλίας που αντιστρέφει τους ρόλους τους μια που, θεωρητικά, οι δημοσιογράφοι κάνουν τις ερωτήσεις και οι πολιτικοί απαντούν. Ο δημοσιογράφος αντιδρά γλωσσικά στη δεύτερη γραμμή, αντιστρέφοντας την ερώτηση στον πολιτικό: «εσείς δεν τη ρωτήσατε;» προσθέτοντας μια επιθετική ερώτηση «πως θα το κάνετε αυτό;» η οποία καλεί τον πολιτικό να εξηγήσει τις δηλώσεις/μελλοντικές κινήσεις του. Στην επόμενη γραμμή, ο πολιτικός φαινομενικά απαντά, στην ερώτηση ξεκινώντας με το «μα» υπονοώντας ότι έχει ήδη απαντήσει: «μα λέω, ότι εγώ σας λέω, και σας απαντάω ότι» χωρίς όμως να επαναλαμβάνει την απάντηση που ο ίδιος ισχυρίζεται ότι έδωσε, αποφεύγοντας έτσι να δώσει μια ξεκάθαρη απάντηση. Σε αυτό το σημείο, στην τέταρτη γραμμή, ο δημοσιογράφος παίρνει το λόγο πριν τελειώσει ο πολιτικός και δίνει ο ίδιος την απάντηση: «τα δέχονται». Με το να συμπληρώσει τα λόγια του πολιτικού, ο δημοσιογράφος παραβιάζει την «απαιτούμενη» αρχή της αντικειμενικότητας, και παίρνει ενεργά τον ρόλο του πολιτικού, αντιστρέφοντας τους ρόλους τους. Αυτό που διαφοροποιεί αυτό το απόσπασμα από το προηγούμενο και κάνει την παρέμβαση του δημοσιογράφου ενεργά πιο αρωγή της προπαγάνδας του πολιτικού, είναι το ότι έρχεται μετά από μια επιθετική ερώτηση όπου ο πολιτικός καλούνταν να εξηγήσει τις κινήσεις του. Με άλλα λόγια, ο δημοσιογράφος ενώ κάνει μια επιθετική ερώτηση στην γραμμή 2, η οποία καλεί τον πολιτικό να λογοδοτήσει, στην γραμμή 4 και ενώ ο πολιτικός υπεκφεύγει, αντί να ασκήσει πίεση ζητώντας μια ξεκάθαρη απάντηση, δίνει ο ίδιος την απάντηση που ο πολιτικός δεν δίνει! Με αυτή την κίνηση συνομιλίας, ο δημοσιογράφος δεν αντιστρέφει απλά τους ρόλους του με τον πολιτικό, αλλά παίρνει και την ευθύνη των λόγων του. Ο πολιτικός, στην επόμενη γραμμή, με το να επαναλάβει, εν μέρει, τα λόγια του δημοσιογράφου: «πρέπει να τα αποδεχτεί» δείχνει ότι αποδέχεται, γλωσσικά,

όχι τόσο την αλλαγή ρόλων όσο την παραβίαση της αντικειμενικότητας εκ μέρους του δημοσιογράφου, μια που εξυπηρετεί την προπαγάνδα του. Η χρήση της λέξης «πρέπει» εκ μέρους του πολιτικού, δηλώνει ότι ο ίδιος δεν δεσμεύεται ότι η Τρόικα «τα δέχεται» όπως ισχυρίστηκε ο δημοσιογράφος, παίρνοντας πίσω το ρόλο του υπευθύνου των δηλώσεων από τον εκείνον, μέσα όμως στα πλαίσια του κοινά αποδεκτού συνεντευξιακού περιβάλλοντος.

Περίπτωση Τρίτη

Το τρίτο απόσπασμα προέρχεται από μια συνέντευξη που έδωσε ο κ. Αλέξης Τσίπρας στον κ. Γιώργο Αυτιά στα πλαίσια της πρωινής ενημερωτικής εκπομπής «ΣΚΑΙ Σαββατοκύριακο»

1)	Πολ:	(...)Υπάρχουν κάποια αγαθά, (.) που δεν μπορεί παρά να είναι δημόσια.=
2)	Δημ:	= η υγεία, =
3)	Πολ:	=η υγεία,=
4)	Δημ:	=η ασφάλεια,=
5)	Πολ:	=η παιδεία,=
6)	Δημ:	=παιδεία,=
7)	Πολ:	= η ασφάλεια, η πρόσβαση, στην, ε, ενέργεια, (...)

Από τη δεύτερη μέχρι την έβδομη γραμμή βλέπουμε μια πολύ ενδιαφέρουσα σειρά αλληλοσυμπληρώσεων του πολιτικού μανιφέστου του πολιτικού από τον δημοσιογράφο. Συγκεκριμένα, από τη δεύτερη μέχρι την τέταρτη γραμμή, ο δημοσιογράφος παίρνει τον λόγο και αρχίζει να απαριθμεί τα αγαθά που πρέπει να είναι δημόσια (στο βίντεο της συνέντευξης ο δημοσιογράφος μετρά με τα δάχτυλα των χεριών του τα αγαθά που αναφέρει). Με αυτή την κίνηση συνομιλίας ο δημοσιογράφος αντιστρέφει τους ρόλους του συνεντευξιαζόμενου και του συνεντευξιαστή, παίρνοντας τον ρόλο του πρώτου και απαντώντας αντί για αυτόν. Αυτή η αντιστροφή ρόλων έχει ως αποτέλεσμα, εκτός από το να καταστρατηγηθεί η αρχή της αντικειμενικότητας, να έχει ο δημοσιογράφος την ευθύνη των λόγων/πολιτικού μανιφέστο του πολιτικού. Ο πολιτικός στην σειρά 3 με το να επαναλάβει τη λέξη «υγεία» δείχνει, γλωσσικά, ότι αποδέχεται την αλλαγή ρόλων, δεν αντιδρά στην καταστρατήγηση της αντικειμενικότητας, μια που εξυπηρετεί την προπαγάνδα του, και επιπλέον ότι συμφωνεί με τα λεγόμενα του δημοσιογράφου. Στη σειρά 5 όμως, με το να μην επαναλάβει τη λέξη «ασφάλεια» που, κατά τον δημοσιογράφο είναι το δεύτερο αγαθό που πρέπει να είναι δημόσιο, και να την αντικαταστήσει με τη λέξη «παιδεία», παίρνει πίσω το ρόλο του υπεύθυνου των δηλώσεων, καταδεικνύοντας ποιο αγαθό θα πρέπει να είναι δεύτερο στην ιεραρχία των δημοσίων αγαθών. Παρόλο που αυτή η κίνηση συνομιλίας θα μπορούσε να

θεωρηθεί επιθετική δεν είναι, μια που γίνεται στα πλαίσια της ήδη καταστρατηγημένης αντικειμενικότητας. Ο πολιτικός δεν διαμαρτύρεται για την αλλαγή ρόλων «απλώς διορθώνει» τον δημοσιογράφο, και δεν υπάρχει καμία διατάραξη της συνεντευξιακής ροής. Όλα γίνονται σε αρμονικό πλαίσιο υποδηλώνοντας την αποδοχή των νέων κανόνων αλληλοσυμπλήρωσης των λόγων του πολιτικού και από τα δυο μέρη. Ο δημοσιογράφος, κινούμενος σε αυτό το πλαίσιο, στη σειρά 6, επαναλαμβάνει την λέξη που χρησιμοποίησε ο πολιτικός «παιδεία», δίνοντας έτσι και «επίσημα» πίσω στον πολιτικό το ρόλο του υπευθύνου των δηλώσεων, μέσα στα πλαίσια του νέου συνεντευξιακού πλαισίου, όπου και οι δύο αλληλοσυμπληρώνουν το μανιφέστο του πολιτικού.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το ότι στη σειρά 7, ο πολιτικός επανεισαγάγει την «ασφάλεια» ως αγαθό που πρέπει να είναι δημόσιο, κάτι που είχε αναφέρει ο δημοσιογράφος στην τέταρτη γραμμή. Η κίνηση συνομιλίας εκ μέρους του πολιτικού, παρόλο που ο ίδιος αλλάζει τη σημασία της λέξης «ασφάλεια» - από το ασφάλεια από εξωτερικούς και εσωτερικούς εχθρούς σε ασφάλεια που αισθάνονται οι άνθρωποι όταν έχουν βασικά αγαθά, π.χ πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα - για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του, να αναπτύξει το μανιφέστο του για το δημόσιο χαρακτήρα που πρέπει να έχει η ΔΕΗ, υποδηλώνει την ίση συμμετοχή του δημοσιογράφου στην παράθεση των επιχειρημάτων του.

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι οι έλληνες δημοσιογράφοι καταστρατηγούν την αρχή της αντικειμενικότητας σε συνεργασία με τους πολιτικούς, (αλληλο)συμπληρώνοντας τα λόγια των τελευταίων, βοηθώντας τους στην ανάπτυξη της προεκλογικής προπαγάνδας τους. Οι πολιτικοί από την πλευρά τους, συμμετέχοντας σε αυτή την τροποποιημένη συνομιλιακή πραγματικότητα, αποδέχονται τόσο την μορφή της όσο και τον ρόλο των δημοσιογράφων στην ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας τους, όταν αυτό εξυπηρετεί τους πρακτικούς σκοπούς της προεκλογικής προπαγάνδας τους. Με αυτό τον τρόπο και τα δυο μέλη αυτού του συνομιλιακού μικρόκοσμου (της τηλεοπτικής προεκλογικής συνέντευξης), μέσω της τροποποιημένης πρακτικής της δημοσιογραφικής αντικειμενικότητας, παράγουν γνώση για το κοινό. Και η παραγόμενη γνώση στην περίπτωση των προεκλογικών συνεντεύξεων είναι ότι η πραγματικότητα είναι αυτή που οι εκάστοτε πολιτικοί υποστηρίζουν ότι είναι, μέσα από την επιχειρηματολογία/προεκλογική προπαγάνδα τους.

Βιβλιογραφία

Clayman, S. E. and Heritage J. (2002) *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*, Cambridge: CU

Ekstrom, M. (2002) Epistemologies of TV journalism: A theoretical framework, *Journalism* Vol. 3(3): 259-282

Heritage J. Clayman S. (2010) *Talk in Action: Interactions, Identities and Institutions*, Chichester: Wiley-Blackwell

- Montgomery, M. (2011) The accountability interview, politics and change in UK public service broadcasting. In M. Ekstrom, M. Patrona (eds) *Talking Politics in Broadcast Media: Cross Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*. Amsterdam: Benjamins
- Patrona M. (2011) Neutralism revisited: when journalists set new rules in political news discourse. In M. Ekstrom, M. Patrona (eds) *Talking Politics in Broadcast Media: Cross Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*. Amsterdam: Benjamins
- Roth, A., L. (2002) Social epistemology in broadcast news interviews, *Language in Society* 31:355-381
- Taylor P. M. (1992) *Propaganda from Thucydides to Thatcher: Some Problems, Perspectives and Pitfalls*, Address to the annual conference of the Social History Society of Great Britain.
- Tolson A. (2012) "You will need a miracle to win this election" (J. Paxman 2005): Interviewer assertiveness in UK general elections 1983-2010, *Discourse, Context & Media* (1):45-53

* Φοιτήτρια Διδακτορικού, CLCR
Πανεπιστήμιο Cardiff